

mált, kész mondatokban öntve magából a szót, hogy mi »tanulói« szinte elámulva, élvezettel hallgattuk. Hatalmas tudás, lenyűgöző előadásmód jellemzte. Ha ma élne, bizonyosan

egyetemi katedrát kapna, de mivel nem él, immár egész életművével hazájának, népének, osztályának szolgálatában áll, nem érdemtelen, ha most az egész egyetemet oda akarják neki

adni, hogy nevével, példájával, költészetének minden szépségével és igazságával oktassa az új magyar intelligenciát.

—oOo—

Visszafordultak a vagonok

Írta: dr. Osváth Tibor

Nemsokára egy esztendeje annak, hogy elindultak azok a vagonok, amelyeket a világtörténelemnek talán legkébolyultabb gaztette sorakoztatott glédába a gyűjtőállomásokon. A vagonok körül a halál fagyos lehellete hullámzott. Olvastuk a címikus nyilatkozatokat: vagonhiány miatt megoldhatatlan a lakosság tüzelőanyagellátása. De Andre Lászlóék szadista őrjöngésére annyi vagon állott rendelkezésre, amennyi csak kellett. A fekete mozdonyok

vitték a halálra szántakat az ismeretlen borzalmak felé.

Ki az országból, mintha már ekkor megfogalmazták volna azt a jóval később elhangzó kormánynyilatkozatot, amelyik ördögi vigyorral konstataulta, hogy az ország területén egyetlen zsidónak sem görbült meg egy hajszála sem.

Es most visszafelé jönnek a vagonok. De ezeket már nem a halál fagyos lehellete, hanem a feltámadó élet szele csapkodja. A vagonok nem ugyanazok, ami nem volna baj, de baj az, hogy utasai sem ugyanazok. Csak elkeverednek néhányan az utasok közé olyanok, akikkel egy évvel ezelőtt ellenkező irányba futott a fekete vonat. A vértől részegedő fenevad le van terítve, a rém már nem sanyargatja a világot s akiket a sors kegye kitépelt gyilkos karmaiból, most szalángóznak hazafelé.

Ki ismét vagonba préselve meggyőztört testét, ki jószívű emberek szekerére kapaszkodva, ki meg csak úgy gyalogszerrel, lihegve tapossa az országút követét.

Jönnek, szalángóznak hazafelé, de hányan lesznek vajjon, akiket nem hoz vissza a fekete vonat, se a döcögő szekér!

De profundis...

— Hitted-e, hogy visszajövünk? — kérdezi megtörténné szemét rámszegezve drága jó pajtásom, akivel évtizedeket éltünk testvéri szeretetben. Alig tudom kimondani az őszinte szót:

— Nem!

Aztán gyorsan mondom tovább, akadozva:

— Most, hogy itt vagytok, éltek, látalak benneteket, most már megmondhatom: nem lehetett remélni, hogy még valaha találkozzunk.

Elmo olyodik. Rettenetes a mosoly ezen az összeszáradt, sárgára fakult arcon.

— Mi sem hittük, de itt vagyunk. A strébi jövünk!... De profundis... Bécsnek Budapesten a lakásomba. A kollégám, akivel együtt lakom, egy

toprongyos, ijesztő kinézésű csavargóval alkudozik az előszobában.

Akarom kérdezni, hogy mi van itt, amikor a csavargó rámnéz, előrelép és szóttalanul a nyakamba borul. A szeméből hullik a könny. A nevemen szólít. Megismerem a hangját!

— Palil Szentséges Isten! Ez lett belőled!

Foszladozik rajta a rongy, pofa-szontjaira rá van száradva a ráncos bőr. Mindig jól ápolt, vasalt nadrágos, arany zivű gourmandja volt az életnek.

A bécsi internálótáborból érkezett.

Az éhségtől el van csigázva. Karunka s mondom, hogy megyünk ebédelni Szabadkozik, hogy ő nem mehet be egy pesti életterembe. Mit szólnak hozzá! Terrorizálom és viszem

magammal, ezt igenis látni kell, ezek a piszkos foszló rongyok, ez a meggyőztört test kiáltó vádírát legyen. Ezt nem szabad szégyelni, ezt mutogatni kell. A pincér kissé meghökkenően néz végig bennünket.

— Ugye nem az a kimondott bel-

Mi van a sors könyvében

Hazatérő deportáltak vagonjában utazom Szegedre. Lelkükben háborgó hullámverés a torlódó sok impresszió, az érdeklődés, a kilométerről kilométerre közeledő otthon, ahonnan kiszakították őket s amiből jaj, vajjon mi maradt meg? A koromsötét éjszakában beprésselve a vasúti kocsiába most is úgy viszi őket a vonat, mint azokon a tavalyi júniusi éjszakákon, csak az a különbség, hogy most tudják, hova mennek. A vaktsötét rettegéssel teli éjszakából — de profundis — haza a napsütéses szabadságba. Csak néhány órányi út az egész, mindjárt virrad s nemsokára látni lehet a fogadalmi templom karsu tornyait.

A mozdony dohogva vonszolja a hosszú kocsisort s halk mondatok zümögnek a kattogó kerekek zajában.

— Hogy milyen volt az életünk? — kérdezi a kérdésre az egyik, aki mellettem kuporodik a hátizsákomon. — Nem egyforma.

A bécskönyéki lágerekben volt a helyzet aránylag a legelviselhetőbb.

Az osztrák nép úgy viselkedett, hogy csak hálával lehet rájuk gondolni. Gyűlölték a náciakat s ahol lehetett, segítettek bennünket.

Valaki bedob egy szót az éj sötétjébe:

— Auschwitz!

Mintha a halál kaszája sühlyolt volna bele a levegőbe, úgy zizegett a szó: Auschwitz.

— Iát igen. Auschwitz és Szilészia az más volt.

Elszakad a beszélgetés fonala. Aztán valaki megint kezd:

— Kinek mi volt beírva a sors könyvébe. A bátyám májusban könyörgött, hogy menjek fel hozzájuk Pestre. Nem mentem, féltem,

ott éreztem a tüzészket.

Igy kerültem Ausztriába, de kerülhettem volna Szilésziába is. Minden a véletlenen mulott. A bátyámék az ostrom alatt eltűntek a pesti gettóból. En most megyek haza. Lehetett akkor kiszámítani, hogy melyik út hova vezet?

Két nő bujik össze egy közösen használt kendő alatt a kocsí sarkában.

— Kegyetlen és reménytelen tiz hónap volt — mondja az egyik. — Kártékony duvaddal nem bánnak úgy, ahogy minket kitéptek otthonunkból, ahogy kifáztak az elpusztítás tudatával a hazánkban, ahogy kifosztották bennünket. És mégis, akár elhiszi, akár nem, akár hazug póznak veszi, akár indokolatlan szentimentalizmusnak, amikor most elértük Sopront, amikor ismét magyar földet taposhatott a bakancsban véresre feltört lábunk.

Kibuggyan a könny a szememből a boldogságtól.

Odakünn egyszer a Szózatot hallottam valahonnan messziről rádióból. Azt hittem, hogy beleszakad a szívem. A csendőrciszma rugdosása, a halálmenetek, a leplombált vagonok, a gázkamrák, a test és lélek minden győtrődése nem tudta elnémítani a lélek sóvárgását a haza után. Ott, ezekben a pillanatokban világosodott

városi elegancia! — mondom a pincérnek.

Már eszmél is.

— Deportált? — kérdezi.

— Nem. Internált! Bécstől.

— Bitangok — szögezi le.

Szeged — Siegenfeld és vissza

Az érdeklődés pergőtüze fogad minden hazatérőt: hol volt, milyen volt a sorsuk, kiről tud hírt adni, hogyan jutott haza, stb. Mert attól kezdve, hogy a múlt év júniusában elindultak a fekete mozdonyok a leplombált vagonokkal, igen kevés megbízható értesülés jött az ősszességről is, meg az egyes személyekről vagy családokról is. Néhány nappal ezelőtt érkezett haza feleségével és két gyermekével egy ismert szegedi kereskedő, aki tavaly június 27-én a második transporttal vitték el Szegedről. Ő meséli a következőket:

— A csendőrök puskatussal verték be bennünket a vagonba. A mi kocsiunkban nyolcvanketten voltunk. Beadtak tizenegy kétdolós kenyeret, egy vödör vizet és egy üres vödröt. Így indítottak nekünk a négy teljes napig tartó utunk, amiről senki sem tudta, hogy hová vezet, csak egy volt biztos:

mindenre el lehetünk készülő.

— Elmondani nem lehet azokat a szívfacsaró sralmas jeleneteket, amelyek a lezárt vagonban lejátszódtak. A gyengébb idegzetűek egymásután örültek meg. Az őrjöngőket a csendőrök kiszédték s kegyetlen brutálissal bedobálták őket egy külön vagonba. De sokan voltak olyanok is, akikben nem zavarodott meg a lélek, hanem — nem bírva elviselni tovább a szenvedést — kiköltöztek a megkínzott testből. A holttesteket behordatták velünk az őrjöngő vagonjába.

— A mi csoportunk is Lengyelországba volt irányítva s úgy menekültünk meg ettől a sorstól, hogy a vasúti pályát repülőgépbombák megrogtatták s így Miskolcon megfordították a szerelvényt és Ausztriába irányították. Amikor Strasshofban, az elosztóállomáson kinyitották a vagonok ajtajait,

az élők is megszibadt, összegémberedett tagokkal hullottak ki a kocsikból.

— Fűrésztes, fertőtlenítés után Wiener-Neustadtba vitték s itt osztottak bennünket munkára s innen vitték el az egyes csoportokat a már elkészített barakkáborokba. Mi negyvenketten a Badentől hét kilométerre levő Siegenfeld faluba kerülünk, végig ott voltunk s erdőközterületet végeztünk. Sokat dolgoztunk, nehéz munkát végeztünk. Volt a faluban egy osztrák fiú, aki minden délután meghallgatta az angol rádió híreit s azokat leírva eljuttatta hozzánk. Ebből a hírszolgálatból mindenről tudtunk, ami a frontokon és a frontok mögött történt. Reszkető lélekkel térek fölött figyeltük az oroszok közeledését. Április elsején a lágerparancsnok telefonált a már akkor teljesen felfordult Bécsbe, hogy mihez kezdjen velünk. Az volt a válasz, hogy csináljon velünk, amit akar, most más dolguk is van, mint a sie-

genfeldi negyvenkét zsidóval törődni.

Erre át akart adni bennünket a Wehrmachtnak, de szóba se álltak vele. Az ágyuk ekkor már egészen közelről dörögtek. Felügyelet nélkül maradtunk s harmadikán felmentünk az erdőbe. Itt töltöttük az éjszakát s negyediken láttuk a hegyről, hogy a faluban bent vannak az oroszok. Leslettünk, szedtük a sátorfánkat s azonnal utnak indultunk gyalogszerrel Badenben keresztül Sopronba. Innen azután ki ahogy tudott, úgy vándorolt tovább s négy nap múlva Budapesten voltunk.

A rémregény véget ért. Lesóványodott, megöregedett emberek járnak közöttünk, keresik egymást, keresnek az otthoni, ahonnan olyan kegyetlenül kitaszították őket. Alig van olyan, akinek mindene el ne vesztett volna, alig van olyan, aki ne gyászolna, vagy ne várna vissza bizó hittel, reménykedve, imádkozva valakit.

Talán a sors jó lesz hozzájuk. Haza jönnek.

Es megkezdődik az új élet építése a romok fölött.

„Gyilkosok“

Írta: Kálmán László

A »Délmagyarország« szombati számában megilletődéssel olvastam, hogy a demokratikus egyetem ifjuság méltó emléket állított Bogár László emlékének. Bogár László kollégám és jóbarátom volt. Egyeteméi éveit alatti kálál nálunk lakott. Tragikus sorsú közelről érintett és »Csavargó« című regényemben emléket szenteltem volna állítani mártírságának. Talán mondanom sem kell, hogy a náci veszélyre s kegyetlenségre figyelmet felhívó regény a németimádát büvöletében élő politikai rendszer alatt nem jelenhetett meg. Most azonban elérkezett az idő, hogy megemlékezzünk a bűnös múlt tragikus áldozatairól és fellebbeszük a fátylat az agyonhallgatott és eltusolt bűnökről. Az alábbiakban részleteket közlünk a regényből:

A Kärtnerstrasse (Az író az öngyilkosság színhelyét Bécsbe helyezte.) emberforgatagában ismerős arcot vél felfedezni. Szemből jön vele. Gesztenyebarna, hullámos haj. Szemüveg. Pirospozsgás arc. Zömök termet.

— Szervusz Laci, köszön rá örül, hogy a szerencse egy időbaráttal hozza össze.

Bogár a hangra ijedten rezzog össze. Szervusz. Hogy került ide?

— Hajón. Kicsi a világ. És te? Mit csinálsz itt?

— En... zavartan hallgat el lopva, fűrkészve néz körül.

— Valami baj van?

— Üldöznek. Állandóan figyeltetnek és mindig a nyomomban vannak.

— Kik?

— A náci, suttogja Bogár a rémület, okatlan pánifélelem vibrál a hangjában. Szája szélén keserű vonás jelenik meg és értelmes — most elborul.

— Nem értem, csóválja fejét Kárpáti. Miért figyeltetnének téged?

— Te még nem tudsz semmit. Senkinek se szóltam egy szót sem. Még haza, az anyámnak sem írtam meg... Német ösztöndíjjal Berlinbe kerültem. Az ösztöndíjjal a hónap végéig szól, de nem bírtam tovább, eljöttem.

— Mit nem bírtál?

— Megmérgezték az életem! Érted?

Erőszakosan ragadja meg Kárpáti kabátját. Ujjai görcsösen kapaszkodnak karjába. Tekintete rémült, zavaros.

— Érzékeny vagy, Laciám. Kén-